

Maria Tarnowska

Wykorzystanie zasobu Archiwum Państwowego w Olsztynie do badań naukowych w latach 1986 – 2000

Echa Przeszłości 3, 139-154

2002

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Maria Tarnowska
Archiwum Państwowe
w Olsztynie

WYKORZYSTANIE ZASOBU ARCHIWUM PAŃSTWOWEGO W OLSZTYNIE DO BADAŃ NAUKOWYCH W LATACH 1986–2000¹

Udostępnianie materiałów archiwalnych jest jednym z głównych zadań Archiwum. Archiwalia udostępnia się na potrzeby gospodarki narodowej, badań naukowych, do celów służbowych oraz prywatnych obywateli. Archiwa państwowe udostępniają materiały archiwalne w następujących formach: bezpośrednio – w pracowniach naukowych, gdzie użytkownicy mają możliwość zapoznać się z oryginalnymi dokumentami lub reprodukcjami; pośrednio – poprzez przekazanie zainteresowanym informacji zawartej w materiałach archiwalnych w postaci pisemnej odpowiedzi na wniosek lub zapytanie, publikacji źródeł bądź też w postaci reprodukcji dokumentów. Organizowanie wystaw materiałów archiwalnych pozwala również na zapoznanie się ze źródłami historycznymi oraz na popularyzację zasobu archiwalnego. Zadania archiwów określone zostały ustawą z 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach. Artykuł 17 ustawy: podaje: „Materiały archiwalne są udostępniane po upływie 30 lat od ich wytworzenia, jeśli nie narusza to prawnie chronionych interesów Państwa i obywateli”.² Możliwość wcześniejszego udostępnienia materiałów archiwalnych reguluje Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego i Techniki z 25 lipca 1984 r.³ W roku 2000

¹ Artykuł jest kontynuacją tematyki przedstawionej w artykułach: M. Tarnowska, *Pracownia Naukowa Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Olsztynie w latach 1965–1975*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie”, 1976, nr 2, ss. 295-303 oraz M. Tarnowska, *Wykorzystanie materiałów archiwalnych w Archiwum Państwowym w Olsztynie w latach 1976–1985*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie”, 1987, nr 1, ss. 131-141.

² Dziennik Ustaw Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, 1883, nr 38, poz. 173.

³ Dziennik Ustaw Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, 1984, nr 41, poz. 217.

nastąpiła liberalizacja w zakresie udostępniania materiałów archiwalnych, zgodna z normami obowiązującymi w demokratycznym państwie.

Materiały archiwalne udostępniane są każdemu, o ile nie narusza to przepisów prawa. Udostępnienia materiałów archiwalnych lub zawartej w nich informacji może zażądać osoba fizyczna lub prawna, organizacja społeczna, organ państwowy lub samorządowy, a także jednostka nie posiadająca osobowości prawnej.⁴ Materiały archiwalne z zasobu archiwów państwowych udostępniane są na pisemne zamówienie osoby zainteresowanej. Jedynie w przypadkach wcześniejszego udostępnienia materiałów archiwalnych (cezura 30 lat) wymagane jest przedłożenie umotywowanego wniosku. Dane osobowe podane na formularzu „zgłoszenie użytkownika” są gromadzone i wykorzystywane wyłącznie w zakresie potrzeb bieżącego zarządzania udostępnieniem materiałów archiwalnych, na zasadach określonych w przepisach art. 23 ust. 1 pkt 2 i 4 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych. W odniesieniu do informacji prawnie chronionych, zawartych w materiałach archiwalnych, użytkownik składa pisemne zobowiązanie, że informacje o osobach zawarte w udostępnionych aktach wykorzystane zostaną zgodnie z celem wykazanym w zgłoszeniu użytkownika, w sposób nie naruszający prawnej ochrony dóbr osobistych lub danych osobowych. W przypadku zaś poszukiwań genealogicznych użytkownik oświadcza, że prowadzi prywatne poszukiwania, dotyczące własnej rodziny.

Nowe unormowania w zakresie udostępniania materiałów archiwalnych w archiwach państwowych mają na celu zwiększenie bezpieczeństwa archiwaliów oraz dostosowanie do prawnych wymogów w zakresie dostępu do informacji w demokratycznym państwie, a z drugiej strony ochronę informacji, których jawność jest ograniczona.

Archiwum Państwowe w Olsztynie zadania w zakresie udostępniania zasobu realizowało do 1996 r. w bardzo trudnych warunkach lokalowych. Z chwilą oddania do użytku zaadaptowanego na cele archiwalne budynku b. OTEXU w Olsztynie przy ul. Partyzantów 18, urządzona została Pracownia Naukowa, spełniająca wszelkie normy w tym zakresie.

Zasób Archiwum, udostępniany użytkownikom, stanowią cenne, o dużej wartości historycznej źródła do dziejów politycznych, społecznych, kultury i gospodarki Warmii i Mazur od końca XIV w. po czasy współczesne. Zasób historyczny do 1945 r. w całości przechowywany jest w magazynach Archiwum Państwowego w Olsztynie. Zasób współczesny od 1945 r. podzielony został pomiędzy Archiwum Państwowe w Olsztynie i oddziały w Mrągowie i Nidzicy.

⁴ Zarządzenie nr 4 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z dnia 18 maja 2000 r. w sprawie organizacji udostępniania materiałów archiwalnych w archiwach państwowych.

W Mrągowie przechowywane są od lipca br. jedynie zespoły archiwalne z terenu powiatu mrągowskiego, w Nidzicy z terenu powiatów: działdowskiego (do 1975 r.) nidzickiego, piskiego (do 1975 r.) oraz szczywieńskiego. Archiwalia z pozostałych powiatów zgromadzone zostały w Olsztynie, gdzie również przechowywane są materiały archiwalne b. Archiwum Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, przejęte do Archiwum Państwowego w Olsztynie w 1990 r. Ogółem zasób Archiwum Państwowego w Olsztynie wraz z oddziałami w Mrągowie i Nidzicy wg stanu na dzień 31 grudnia 2000 r. stanowi 2221 zespołów, zawierających 448.614 j.a. o obmiarze 4.702,97 m.b.

Zasób historyczny Archiwum stanowią akta władz naczelnych Prus Książęcych i Prowincji Prusy Wschodnie, urzędów administracji ogólnej i specjalnej, samorządu terytorialnego, sądów, notariatów, akt miast, cechów, wsi, kościołów, rodzin i majątków ziemskich, akt instytucji kredytowych, gospodarczych, przedsiębiorstw, instytucji naukowych, oświatowych, towarzystw, organizacji i partii politycznych. Większość zasobu archiwalnego stanowią akta prowincji wschodniopruskiej. Od 1948 r., czyli powstania Archiwum, archiwiści olsztyńscy starali się rozpoznać przynależność zespołową archiwaliów odnalezionych na terenach północno-wschodniej Polski, pochodzących głównie z jednego przed II wojną światową na terenie Prus Wschodnich Archiwum Państwowego w Królewcu. Prace nad całkowitym rozpoznaniem i zewidencjonowaniem zgromadzonego zasobu historycznego trwały do 1998 r., kiedy to podczas prac skontrolnych, połączonych jednocześnie z rozpoznaniem ponad 150 m.b. akt, zasób Archiwum wzbogacił się o przeszło 300 nowych zespołów oraz o liczne dopływy akt do zespołów już istniejących. Szczególnie cenne są akta dołączone do zewidencjonowanego zasobu z okresu Księstwa Pruskiego: akta starostw grodowych, komornictw, część urzędów domenalnych, kolegia wymiaru sprawiedliwości, cechy z różnych miast, akta parafialne Kościoła ewangelickiego, materiały szczątkowe rodów i rodzin ziemiańskich; z okresu prowincji wschodniopruskiej: urzędy administracji specjalnej szczebla prowincjonalnego i urzędy obwodowe, niektóre sądy powiatowe i obwodowe, komisje specjalne do spraw uwłaszczenia chłopów w XIX w., urzędy kultury rolnej, urzędy wodne, melioracyjne i budowlane, akta wsi, szkół elementarnych i średnich, powiatowych i lokalnych inspektorów oświaty, towarzystw gospodarczych, firm, banków, kas oszczędnościowych, urzędów oddłużeniowych, zaopatrzenia inwalidów wojennych oraz urzędów skarbowych. Zasób historyczny każdego roku wzbogacony jest o napływające do Archiwum akta stanu cywilnego, po 100-letnim okresie przechowywania w urzędach. Na początku lat dziewięćdziesiątych rozpoczął się proces przejmowania z sądów i państwowych biur notarialnych akt b. sądów obwodowych z okresu do 1944 r. W 2000 r. przejęte zostały

akta notariuszy z Nowego Miasta Lubawskiego oraz akta miasta Szczytna, odnalezione podczas prac remontowych i przekazane do Archiwum przez Komendę Powiatową Policji w Szczytnie.

Zasób najnowszy, od 1945 r. stanowią głównie akta urzędów administracji ogólnej i samorządowej z lat 1945–1992, urzędów niezespólnych z lat 1945–1950, akta organów administracji specjalnej, wymiaru sprawiedliwości, instytucji kredytowych, przedsiębiorstw i instytucji gospodarczych, spółdzielczości, biur projektowych, instytucji naukowych, oświatowych, kulturalnych, organizacji, towarzystw i związków zawodowych. Liczne reformy administracji terenowej, zmiany koncepcji zarządzania gospodarką, zmiany własności, a także zmiany ustrojowe spowodowały likwidację wielu jednostek organizacyjnych, co pociągnęło za sobą przekazanie akt do Archiwum. Zmiana ustroju z 1989 r. spowodowała przejście przez Archiwum Państwowe w Olsztynie akt Archiwum Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Olsztynie, w skład którego weszły zespoły akt partyjnych Polskiej Partii Robotniczej i Polskiej Partii Socjalistycznej szczebla wojewódzkiego i powiatowego, akta organizacji młodzieżowych z lat 1945–1948 oraz akta wszystkich szczebli Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Ponadto przejmowane były akta urzędów administracji państwowej, samorządowych, akta komisji wyborczych. W 1990 r. przejęto do Archiwum, oprócz zasobu b. Archiwum Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, także zasób zlikwidowanego Oddziału w Morągu. Były to akta z okresu najnowszego, od 1945 r., dotyczące działalności organów administracji państwowej i samorządowej, urzędów niezespólnych, przedsiębiorstw państwowych, instytucji kredytowych, spółdzielni pracy z terenu powiatów: braniewskiego (do 1975 r.), morąskiego, ostródzkiego i pasłęckiego (do 1975 r.). Do zasobu Archiwum Państwowego w Olsztynie trafiły również akta Wojewódzkiej Rady Patriotycznego Ruchu Odrodzenia Narodowego, Wojewódzkiego Związku Spółdzielni Mleczarskich, Wydziału Lustracji Centralnego Związku Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” w Olsztynie, Centralnego Związku Spółdzielczości Pracy oraz Centralnego Związku Spółdzielni Spożywców „Społem” Wojewódzkiego Związku Spółdzielni Produkcyjnych, Okręgowego Związku Spółdzielni Pracy, Centralnego Więzienia w Olsztynie. W 1991 r. przejęto akta Zarządu Wojewódzkiego Związku Młodzieży Socjalistycznej, Związku Młodzieży Wiejskiej i Związku Socjalistycznej Młodzieży Polskiej. Przejęto również akta Delegatury Najwyższej Izby Kontroli w Olsztynie. W 1996 r. Archiwum otrzymało pierwszą część zbioru Hieronima Skurpskiego, który systematycznie przekazuje do Archiwum kolejne materiały. Odnotować również należy, że w 1997 r. przejęte zostały akta Przedsiębiorstwa Państwowego Pracowni Konserwacji Zabytków Oddział w Olsztynie. W 2000 r. zasób Archiwum wzbogacił się o akta Banku Polska

Kasa Opieki SA oraz sądów grodzkich w Nowym Mieście Lubawskim i Lubawie. W ostatnim czasie przejęte zostały również akta Wojewódzkiego Komitetu Stronnictwa Demokratycznego w Olsztynie oraz akta Rad Wojewódzkich Socjaldemokracji RP w Olsztynie i Elblągu. Systematycznie przekazywane są akta komisji wyborczych z kolejnych wyborów parlamentarnych i samorządowych z lat dziewięćdziesiątych. Zasób Archiwum w latach 1986–2000 wzrósł o 764 zespołów, liczących 174.029 j.a.

Zwiększone zainteresowanie społeczne wykorzystywaniem zasobu archiwalnego spowodowało intensyfikację prac w zakresie ewidencjonowania i opracowania zespołów archiwalnych. W omawianym okresie oprócz gruntownej korekty i uzupełniania dopływami inwentarzy superintendentur i kościołów ewangelickich oraz parafii katolickich, opracowano zespoły: Hutę Żelaza w Wądołku, Niemiecką Partię Ojczyźnianą i Niemiecką Narodową Partię Ludową, Naczelne Prezydium Prus Wschodnich, Dyrekcje Poczty w Królewcui Gąbinie, Towarzystwo Pomnika Bitwy pod Tannenbergiem, sądy obwodowe w Barczewie, Dąbrównie, Mikołajkach, Olsztynku, Orzyszu, Pasymiu, urzędy domalno-rentowe, urzędy stanu cywilnego. Z zasobu najnowszego porządkowano w minionych 15-leciu prezydium powiatowych, miejskich i gromadzkich rad narodowych, powiatowe związki gminnych spółdzielni „Samopomoc Chłopska”, banki, Zjednoczenia, powiatowe inspektoraty statystyczne, akta szczebla wojewódzkiego i powiatowego Polskiej Partii Robotniczej i Polskiej Partii Socjalistycznej, organizacji młodzieżowych i szeregu banków, zjednoczeń i przedsiębiorstw, Polskiej Partii Socjalistycznej, organizacji młodzieżowych i szeregu przedsiębiorstw. Rozpoczęto opracowywanie inwentarzy książkowych do zespołów komisji wyborczych oraz Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej wszystkich szczebli.

Podczas skontrum wykonano ogromną pracę związaną z przesygnowaniem zasobu. Likwidacji uległy istniejące od 1948 r. skomplikowane, wielozłonowe sygnatury akt. Aktualnie sygnaturę jednostki archiwalnej tworzy numer zespołu łamany przez numer tej jednostki w obrębie zespołu. Jest to znaczne ułatwienie przy zamawianiu akt przez użytkowników Archiwum, jak również usprawnienie pracy przy wprowadzaniu danych do bazy SUMA (System Udostępniania Materiałów Archiwalnych) w Pracowni Naukowej.

Rozpoznanie przynależności zespołowej wszystkich materiałów archiwalnych oraz ich zewidencjonowanie pozwala na szerokie udostępnianie zasobu Archiwum Państwowego w Olsztynie. Dzięki zaopatrzeniu archiwów państwowych w sprzęt komputerowy przez Naczelną Dyrekcję Archiwów Państwowych, utworzenie sieci komputerowej, jak również opracowanie programów, m.in. pozwalających na prowadzenie spisu zespołów i księgi nabytków i ubytków w bazie danych SEZAM (System Ewidencji Zasobu Archiwalnego),

inwentarzy archiwalnych w bazie danych IZA (Inwentarze Zespołów Archiwalnych) stworzone zostały możliwości szybkiego dotarcia do poszukiwanych informacji archiwalnych. Dostosowanie programu SEZAM do norm europejskich spowodowało konieczność uzupełnienia danych o dzieje twórcy i zawartość zespołu. Wypełnienie tych pól znacznie ułatwi przygotowanie do druku uaktualnionego *Informatora o zasobie Archiwum Państwowego w Olsztynie*⁵ Powyższe działania, jak również opracowywanie i publikowanie przez pracowników Archiwum artykułów o zawartości zespołów archiwalnych, podyktowane jest troską o to, aby użytkownicy mieli łatwiejszy dostęp do informacji o zasobie archiwalnym.

Zwiększenie zasobu i liczby całkowicie opracowanych zespołów, poprawa warunków lokalowych, wzrost rangi archiwów państwowych w społeczeństwie, jak i liberalizacja przepisów w zakresie udostępniania zasobu, niewątpliwie

⁵ K. Cybulska, M. Tarnowska, *Zasób Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Olsztynie*. Informator, Olsztyn 1982, Pojezierze, ss.152, ilustr. Z uwagi na bieżące przyjmowanie materiałów archiwalnych do Archiwum Państwowego z archiwów zakładowych, dopływ do ewidencjonowanego zasobu akt rozpoznanych z tzw. luzów oraz zmian spowodowanych opracowaniem zasobu, *Informator* ten wymaga uzupełnienia. Użytkownicy Archiwum do czasu wydania uaktualnionego *Informatora*, oprócz środków ewidencyjnych Archiwum, mogą korzystać ze zbiorczego wydawnictwa: *Archiwa państwowe w Polsce. Przewodnik po zasobach*. Opracowanie zbiorowe pod redakcją Andrzeja Biernata i Anny Laszuk, Warszawa 1998, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, ss. 539+ aneks. Autorami danych o zasobie Archiwum Państwowego w Olsztynie są: Franciszek Sokołowski i Maria Tarnowska, Oddziału w Mrągowie: Halina Barwińska, zaś Oddziału w Nidzicy: Hubert Domański. Do badań genealogicznych pomocne może być wydawnictwo: *Księgi metrykalne i stanu cywilnego w archiwach państwowych*. Informator, opracowała Anna Laszuk, Warszawa 1998, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Centralny Ośrodek Informacji Archiwalnej, ss. 469 oraz *Deutsche Personenstands-bücher und Personenstandseinträge von Deutschen in Polen*. Niemieckie księgi stanu cywilnego w Polsce 1898–1945. Oprac. Tomasz Brzózka, Leiter des Standesamts Zielona Góra. Kierownik Urzędu Stanu Cywilnego w Zielonej Górze. Herausgegeben von Verband der Standesbeamten der Republik Polen, Wydawca: Stowarzyszenie Urzędników Stanu Cywilnego RP, Frankfurt am Main Berlin 2000, Verlag für Standesamtswesen, ss. 500. W omawianym okresie ukazało się wiele artykułów zawierających informacje o zasobie Archiwum Państwowych w Olsztynie, m.in. J. Judziński, *Archiwum Państwowe w Olsztynie (1945–1995)*, [w:] *Pół wieku polskiej służby archiwalnej na Ziemiach Zachodnich i Północnych*. Materiały z sesji naukowej zorganizowanej 10 października 1995 r. w Szczecinie, pod redakcją Kazimierza Kozłowskiego, Warszawa-Szczecin 1997, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, s. 119-140. Do historii Uniwersytetu w Królewcu cenne informacje zawierają artykuły: B. Waclawik, *Die Tätigkeit des Senats der Königsberger Universität im Spiegel von Protokollen der Jahre 1752–1795*, [w:] „Wolfenbütteler Forschungen, Studien zur Entwicklung Preussischer Universitäten” Band 88, ss. 81-93; B. Waclawik, *Archiwalia do dziejów Uniwersytetu Królewskiego, przechowywane w Archiwum Państwowym w Olsztynie*, „Archeion”, t. 95, Warszawa 1995, s. 58-66; Dane dotyczące genezy, organizacji oraz działalności kancelarii i registry naczelnych władz Prus Książęcych w latach 1525–1804, zawiera artykuł: T. Brzeczowski, *Kancelaria i registry akt luźnych w Prusach Książęcych na przykładzie Etatsministerium*, [w:] *Kancelarie okresu wpisów w Prusach Królewskich*. Materiały z sesji odbytej 20-21 listopada 1992 r. w Archiwum Państwowym w Toruniu, Warszawa 1994. Ponadto B. Waclawik zamieściła w „Kalendarzu Olsztyńskim 2000” s. 184-190, artykuł popularnonaukowy pt. *Labirynt wiedzy o przeszłości*, dotyczący interesujących archiwaliów miejskich, rodowych oraz Urzędu Konserwatora Zabytków Sztuki i Historii Prus Wschodnich z 23 kolorowymi ilustracjami.

przyczyniły się do wzrostu zainteresowania archiwaliami Archiwum Państwowego w Olsztynie.

W latach 1986–2000 w Pracowni Naukowej zanotowano liczbę 1848 korzystających, w tym 333 badaczy zagranicznych. Łącznie udostępniono 41 557 jednostek archiwalnych własnego zasobu. Ponadto w ramach wypożyczeń międzyarchiwalnych sprowadzono na potrzeby badaczy miejscowego środowiska naukowego 524 akt i 2699 nr mikrofilmów z innych archiwów krajowych. Liczba odwiedzin w Pracowni Naukowej wyniosła 12 444. Szczegółowe dane w rozbiciu rocznym ilustruje tabela nr 1, z której wynika, że systematycznie wzrasta liczba użytkowników Archiwum, zarówno krajowych, jak i zagranicznych, jak również wzrasta ilość udostępnianych akt. W stosunku do lat 1976–1985 dwukrotnie wzrosła liczba udostępnionych jednostek archiwalnych, prawie trzykrotnie zwiększyła się liczba użytkowników krajowych, zaś liczba badaczy zagranicznych wzrosła z 22 aż do 333.

Tabela 1. Wykorzystanie materiałów archiwalnych w Pracowni Naukowej Archiwum Państwowego w Olsztynie w latach 1986–2000

Lata	Liczba użytkowników			Liczba odwiedzin w Pracowni Naukowej	Liczba udostępnionych j.a. ogółem
	ogółem	krajowych	zagranicznych		
1986	76	69	7	620	2000
1987	67	63	4	682	1736
1988	69	63	6	448	1335
1989	66	55	11	434	1818
1990	68	59	9	625	1826
1991	93	80	13	917	3363
1992	89	70	19	716	2672
1993	92	76	16	640	2695
1994	123	93	30	935	2915
1995	144	99	45	996	3811
1996	150	120	30	908	3247
1997	191	149	42	1375	3738
1998	207	183	24	1124	3498
1999	207	174	33	1003	3342
2000	206	162	44	1021	3561
Razem	1848	1515	333	12 444	41 557

Liczba tematów badawczych zgłoszonych przez badaczy krajowych wyniosła 1605, zaś przez zagranicznych – 335. Ogółem zasób Archiwum wykorzystywany był do opracowania 1940 tematów naukowych. Na potrzeby badaczy,

zgodnie z zamówieniami w latach 1986–2000 wykonano odpłatnie 40 098 odbitek kserograficznych.⁶

Zasób był ponadto wykorzystywany przez pracowników Archiwum do własnych prac naukowych oraz do przeprowadzania na rzecz instytucji i osób prywatnych kwerend, dotyczących ustaleń genealogicznych, własnościowych, potwierdzenia pobytu na robotach przymusowych, wyciągów z akt dotyczących okresu zatrudnienia i innych.

Analiza wniosków na udostępnianie akt wykazała, że w omawianych latach najliczniej z archiwaliów, podobnie jak w latach 1976–1985, korzystali studenci. Na drugim miejscu znaleźli się historycy (profesorowie, docenci, doktorzy i doktoranci). Stały kontakt z Archiwum utrzymywali historycy sztuki. W niewielkim zaś stopniu z akt korzystali dziennikarze. Stałymi użytkownikami są pracownicy naukowcy Ośrodka Badań Naukowych im. W. Kętrzyńskiego i Stacji Naukowej Polskiego Towarzystwa Historycznego, Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego (wcześniej Wyższej Szkoły Pedagogicznej i Akademii Rolniczo-Technicznej), Muzeum Warmii i Mazur oraz Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie. Badania naukowe prowadzili w minionym okresie również pracownicy Archiwum Państwowego w Olsztynie. Z materiałów archiwalnych korzystali w Pracowni Naukowej także pracownicy naukowcy z innych ośrodków naukowych w kraju: z Białegostoku, Gdańska, Poznania, Szczecina, Torunia, Warszawy i Wrocławia. Użytkownicy zagraniczni byli obywatelami: Czech, Estonii, Francji, Holandii, Litwy, Niemiec, Rosji, Stanów Zjednoczonych, Szwajcarii i Wielkiej Brytanii.

Tematyka zgłoszonych prac w większym zakresie niż w latach 1976–1985 objęła badaniami okres od XIV do XIX w. Problematyka prac doktorskich, habilitacyjnych oraz samodzielnych prac i artykułów pracowników naukowych, oprócz opracowań i monografii historycznych, dotyczyła szerokiego zakresu życia politycznego, społecznego, religijnego i kulturalnego Prus Wschodnich. Wiele prac dotyczyło spraw ludnościowych. Mniejszym zainteresowaniem zaś cieszyły się sprawy gospodarcze. Zmieniły się również zainteresowania problematyką okresu po 1945 r. Pojawiły się prace dotyczące okresów przełomowych w historii najnowszej. Ramy niniejszego artykułu nie pozwalają na szczegółową charakterystykę wszystkich zgłoszonych tematów, stąd dokonano wyboru ważniejszych tematów, zgłoszonych przez pracowników nauki.

Z okresu najwcześniejszego godne odnotowania są następujące tematy, zgłoszone przez badaczy krajowych: *Zarządzanie gospodarką Zakonu Krzyżackiego w Prusach w XIII-XVI w.*, *Powstanie i rozwój średniowiecznej sieci parafialnej w diecezji chełmińskiej w czasach panowania Zakonu Krzyżackiego*,

⁶ Źródło: Archiwum Państwowe w Olsztynie, Sprawozdania roczne z lat 1986-2000.

Rzeźba średniowieczna, Recesy stanów Prus Królewskich od XIV-XVIII w. Studium dyplomatyczno-źródłoznawcze, Stany Prus Książęcych wobec rządów brandenburskich w II połowie XVII w., Osadnictwo na Mazurach (XIV-XVII w.), Przemiany społeczno-ludnościowe na Mazurach Wschodnich do 1711 r., Kształtowanie się społeczeństwa Prus pokrzyżackich i Książęcych, Dzieje życia politycznego w Rzeczypospolitej w XVI w., Prusy Książęce a Rzeczypospolita w XVI wieku, Stosunki polsko-brandenburskie, Najazdy tatarskie na Prusy Książęce. W centrum zainteresowania znalazły się również: *Biografia biskupa warmińskiego Ignacego Krasickiego, Szlachta Prus Książęcych, Dzieje Liceum Hosianum w Braniewie, Fortyfikacje Olsztyna i rzemiosło w XVIII w. oraz Architektura do początku XX w.* Największe jednak zainteresowanie budziła historia Królewca. Problematyka badawcza objęła zarówno historię miasta, jak i dzieje Uniwersytetu. Przedmiotem badań stały się *Dzieje Albertyny i Uniwersytetu Królewskiego. Od drugiej Uczelni Rzeczypospolitej do Pruskiego Uniwersytetu Krajowego, Działalność Wydziału Teologicznego Uniwersytetu, Studenci Uniwersytetu Królewskiego w XVI do XVIII w., biografie profesorów, filozofia Immanuela Kanta.* Zgłoszone zostały również tematy dotyczące bibliotek, malarzy królewskich, życia muzycznego w Królewcu oraz edycji gazety „Poczta Królewiecka” 1718–1720. Przedmiotem szczególnych badań były elementy heraldyczne i architektoniczne na freskach katedry w Królewcu. Problematyka XIX w. zawierała również prace związane z Królewcem, m.in. konspiracje polskie na Uniwersytecie Królewskim, Królewiec wobec Polski w latach 1830–1864, historia szpitali w Królewcu, seminarium historyczne na Uniwersytecie Królewskim w XIX w., kolej wschodniopruska na linii Malbork – Królewiec, jej powstanie i eksploatacja. Ponadto badania dotyczyły organizacji samorządu stanowego i terytorialnego ziem pruskich, wyborów parlamentarnych w Prusach Wschodnich, zagadnień administracji Prus Wschodnich, Kamery Wojny i Domen nowych Prus Wschodnich, urzędników pruskich na Mazowszu w XIX w., sądownictwa niemieckiego. Tematem badań była również Wiosna Ludów w Prusach Wschodnich, próba powstania w Prusach Zachodnich w 1846 r., problem świadomości narodowej na Mazurach, rola Marcina Gerssa, Ferdynand Gregorovius w czasie rewolucji 1848–1849, inicjatywy narodowe na Mazurach w XIX w., przemiany wsi Warmii i Mazur w XIX w., liberalizm wschodniopruski w I połowie XIX w., dzieje Mazur w źródłach oraz Warmia w latach 1850–1918. Po 1989 r. wzrosło zainteresowanie użytkowników problematyką ludnościową i religijną. Zgłoszone zostały tematy dotyczące Litwinów w Prusach Wschodnich, Niemców w guberniach bałtyckich Rosji, Żydów w Prusach Wschodnich, staroobrzędowców w Polsce i ich ksiąg w I połowie XIX w., problemu pobożności maryjnej, dziejów ludności ewangelickiej na Mazurach w XIX w., stosunku duchowieństwa katolickiego do polskości na

Warmii w XIX w., niemieckiego ruchu katolickiego na Warmii wobec spraw polskich (1872–1914), roli menonitów oraz ich emigracji po 1800 r. Kilka tematów dotyczyło szkolnictwa na Mazurach w XIX w., Wojciecha Kętrzyńskiego (zarys monograficzny), kultury umysłowej na Pomorzu, pozycji wielkiej i średniej własności ziemskiej (junkrów) w Prusach Wschodnich w latach 1807–1945, spraw społeczno-gospodarczych oraz historii poczty Prus Wschodnich. Podjęte zostały również badania nad hydronimią dorzeczy Prus Wschodnich, topografią, hydrografią i melioracją na terenie Prus Wschodnich, ikonografią, architekturą, organami w kościołach na terenie Prus Wschodnich, archiwami i bibliotekami rodowymi, historią kartografii na terenie Prus Wschodnich, bibliografią edyktów władców pruskich, atlasem historycznym Braniewa, atlasem historycznym miast polskich, inskrypcjami na dzwonach gotyckich w Prusach,

W badaniach nad okresem 1900–1945 kontynuowane były prace monograficzne dotyczące historii Prus Wschodnich, Warmii i Mazur w latach 1919–1939 oraz prace dotyczące spraw ludnościowych, historii Żydów, Cyganów, biografii działaczy plebiscytowych. Wzrosło zainteresowanie okresem I wojny światowej i okresem międzywojennym. Opracowywano cmentarze I wojny światowej, migracje ludności po I wojnie światowej, Prusy Wschodnie w latach 1914–1923, kwestię mazurską w Działdowie, politykę wojskową II Rzeczypospolitej wobec ludności mazurskiej, udział duchowieństwa w życiu politycznym Polski w pierwszych latach niepodległości, oblicze religijne ruchu polskiego w Prusach Wschodnich, polski ruch młodzieżowy w latach 1918–1939, mniejszość polska w Niemczech w okresie międzywojennym, cmentarze żydowskie na terenie województwa pomorskiego w okresie międzywojennym oraz polskie życie teatralne na Powiślu i Warmii do 1939 r. Przedmiotem badań był również ruch hitlerowski w Prusach Wschodnich. Opracowywano organizację organów policyjnych i ich miejsce w systemie administracji państwowej, niemieckie organizacje paramilitarne, likwidację samorządu terytorialnego w Prusach Wschodnich w okresie hitlerowskim, działalność Narodowosocjalistycznej Niemieckiej Partii Robotniczej w Prusach Wschodnich, opozycję organizacji robotniczych w okresie hitlerowskim w Prusach Wschodnich, ruch oporu w Prusach Wschodnich w latach 1933–1945. Z okresu II wojny światowej przedmiotem badań stały się również straty kultury, robotnicy sezonowi w Prusach Wschodnich (duszpasterstwo) 1939–1945.

Okres historii najnowszej, po 1945 r., wciąż budzi duże zainteresowanie użytkowników Archiwum. Zmieniła się jedynie problematyka badawcza. Na pierwsze miejsce wysunęła się sprawa systemu władzy w Polsce Ludowej, stalinizm w Polsce, władze bezpieczeństwa publicznego wobec Polskiego Stron-

nictwa Ludowego, więzienia okresu stalinowskiego na Warmii i Mazurach w latach 1945–1956, obozy pracy przymusowej, garnizony wojskowe w latach 1945–1950, Armia Czerwona na terenie Ziem Odzyskanych w latach 1945–1947, działalność Wojskowego Sądu Rejonowego w Olsztynie, historia Aresztu Śledczego w Olsztynie, działalność Delegatury Olsztyńskiej Komisji do Walki z Nadużyciami i Szkodnictwem Gospodarczym, przemiany społeczno-polityczne na Warmii i Mazurach w okresie wielkiego Października, rok 1956 na Ziemiach Zachodnich i Północnych, wydawnictwo źródłowe do tematu „Rok 1956 na Warmii i Mazurach”, grudzień 1970 w opinii władz wojewódzkich Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Olsztynie, przemiany preferencji wyborczych po 1989 r. Zintensyfikowano badania nad społeczeństwem Warmii i Mazur, procesami integracyjnymi na terenie województwa olsztyńskiego. Zgłoszono wiele prac dotyczących ludności niemieckiej po II wojnie światowej, struktury i weryfikacji ludności autochtonicznej oraz wysiedlania Niemców z terenu byłych Prus Wschodnich. Zajmowano się również, podobnie jak w minionych okresach, badaniami nad osadnictwem na Warmii i Mazurach, m.in. aspektami demograficznymi akcji „W”, przesiedleniem z Wileńszczyzny ludności polskiej, jak również deportacją ludności polskiej do Związku Radzieckiego w 1945 r. Wiele tematów dotyczyło tożsamości narodowej grup etnicznych i narodowościowych w Polsce, kwestii ukraińskiej w Polsce oraz na Warmii i Mazurach w latach 1947–1961, w szczególności badano sprawy ludnościowe i organizacje społeczności ukraińskiej po 1956 r., oświatę i szkolnictwo ukraińskie w PRL. Materiały archiwalne wykorzystywane były do opracowania kwestii Żydów po 1945 r., historii Cyganów, babtystów w Polsce oraz działalności Świadców Jehowy w latach 1945–1964. Obecne w badaniach były również sprawy stosunku Państwo-Kościół w diecezji warmińskiej w latach 1945–1960, księży warmińscy po wkroczeniu Rosjan do Prus Wschodnich w 1945 r., praca wychowawcza zgromadzenia sióstr św. Katarzyny w latach 1939–1966, kult św. Wojciecha, historia kościoła garnizonowego w Olsztynie w latach 1913–1966, Służba Boża w Kolegiacie dobromiejskiej od XVIII do 1967 r., duchowieństwo warmińskie, Kościół ewangelicki na Mazurach w latach 1939–1956, położenie prawne kościołów protestanckich, Kościół greckokatolicki na Mazurach w latach 1947–1962, historia kościołów na terenie miasta Olsztyna. Zbierano również materiał do atlasu historycznego religii Europy Środkowej i Wschodniej. Nadal badane były główne problemy życia społecznego, gospodarczego i kulturalnego, elity polityczne w województwie olsztyńskim 1945–1956, społeczeństwo Warmii i Mazur 1945–1956, życie codzienne Olsztyna w latach 1945–1950, wieś warmińsko-mazurska do 1956 r. Opracowywano również monografię spółdzielczości oraz historię przemysłu piwowarskiego. Zainteresowanie użytkowników budziły ponadto: działalność

stronnictw politycznych, organizacji młodzieżowych, sprawy muzealnictwa na Warmii i Mazurach, historia miast i obiektów zabytkowych, działalność instytucji kulturalnych, oświatowych, organizacja służby zdrowia, historia poczty. Kontynuowane były również tematy dotyczące architektury, ewidencji założeń pałacowo-parkowych i cmentarzy, przekształcenia krajobrazu Polski Północnej, nazewnictwa w Okręgu Mazurskim, geomorfologii wsi, ochrony przeciwpożarowej, kresowiaków w województwie olsztyńskim. Ciekawe są badania dotyczące biografii Kardynała Stefana Wyszyńskiego oraz działalności społeczno-politycznej Hieronima Skurpskiego, nazwy ulic olsztyńskich, jak również monografia Kortowa. Na wyszczególnienie zasługują również prace naukowe związane z zagadnieniami archiwalnymi, m.in. opracowywano tematy: archiwa rodowe, źródła genealogiczne do historii Prus Wschodnich w zasobie archiwów olsztyńskich, układ akt w registraturach ewangelickich w Prusach Książęcych, przewodnik po archiwaliach protestanckich, stan zachowania i zawartości zespołu Uniwersytetu w Królewcu, zasób kartograficzny zgromadzony w Archiwum Olsztyńskim, rozwój sieci archiwalnej na Pomorzu Wschodnim, kancelaria wojewódzkich urzędów administracji ogólnej na Ziemiach Odzyskanych i kompletność akt rad narodowych szczebla wojewódzkiego i powiatowego.

Badacze zagraniczni zajmowali się głównie problematyką do 1945 r. Z zakresu historii najnowszej jedynie naukowcy z Niemiec opracowywali w oparciu o materiały archiwalne Archiwum Państwowego w Olsztynie zagadnienie wysiedlenia ludności niemieckiej oraz temat mniejszości ludnościowych na Warmii i Mazurach w latach 1945–1965.

Z okresu od XVII w. do 1945 r. zgłoszone zostały przez użytkowników z Niemiec następujące tematy badawcze: problemy świadomości narodowej w Prusach Królewskich w XVII w., historia gospodarcza i społeczna Prus Wschodnich (1700–1945), historia Mazur, historia Kościoła ewangelickiego, osiedlanie Salzburgerów w Prusach Wschodnich, historia ludności w Prusach Wschodnich i na Litwie, porównawcza historia szlachty w Europie, historia stosunków ekonomicznych i socjalnych między właścicielami a chłopami, robotnikami rolnymi i rzemieślnikami w latach 1650–1858, mieszczaństwo i szlachta w Prusach 1700–1872, struktury magnackie w Europie środkowo-wschodniej w XVII–XVIII w., mieszczaństwo i szlachta w Prusach w latach 1807–1918, rodziny chłopskie na Warmii XVII–XX w., życie chłopów w Prusach Wschodnich, postęp techniczny i zmiany społeczne w drugiej połowie XIX w., historia ziem polskich pod zaborem pruskim, historia sądownictwa w Prusach, historia szkół w Prusach Wschodnich i Zachodnich od XVIII–XX w., architektura średniowieczna na Warmii i Mazurach, nacjonalizm w Prusach Wschodnich i Zachodnich w latach 1830–1871, historia polityczna Niemiec

XIX w., emigracja ludności z Prus Wschodnich do Ameryki w XIX w., historia stosunków między ludnością autochtoniczną Mazur i Mazowsza, świadomość narodowa w Prusach Wschodnich i Zachodnich (1830–1871), klimat w Europie. Dużym zainteresowaniem cieszyły się zagadnienia związane z Uniwersytetem w Królewcu – dzieje Uniwersytetu, studenci, filozofia i Wydział Filozoficzny na Uniwersytecie w Królewcu w latach 1770–1870. Opracowana została monografia życia i twórczości Immanuela Kanta, kwerendy dotyczyły również śpiewników w Królewcu w XVIII w.

Tematem badań użytkowników zagranicznych były również kwerendy naukowe dotyczące robotników przymusowych i jeńców wojennych w latach 1939–1945; działalności politycznej Adolfa Hitlera w okresie od 1925 do 1933 r., walki narodowościowej na terenie południowej Warmii w okresie międzywojennym ze szczególnym uwzględnieniem polskiego szkolnictwa mniejszościowego, kwerendy naukowe dotyczące partii politycznych i niemieckich organizacji na Warmii i Mazurach w okresie międzywojennym, stanowisko socjaldemokracji wobec ziemiaństwa zamieszkującego tereny na wschód od Łaby w okresie od 1890 do 1920 r., agrarnego ruchu spółdzielczego na wschód od rzeki Elby (1893–1933), defensywy niemieckiej armii na przełomie lata i jesieni 1944 r., historii Żydów w Prusach do 1945 r., historii ludności w Prusach Litewskich 1700–1900, narodowosocjalistycznej władzy w Prusach Wschodnich w latach 1928–1939, prześladowania Kościoła katolickiego przez władze hitlerowskie, życia i twórczości biskupa M. Kallera, przeglądu władz i instytucji użyteczności publicznej z czasów władzy hitlerowskiej w latach 1933–1945, bibliografii prasowej byłych prowincji Prusy Wschodnie i Zachodnie (1871–1945), upadku niemieckości na Wschodzie 1944/1945. Prowadzone były również kwerendy naukowe do historii miast, parafii wyznaniowych, wsi, poszczególnych rodów i rodzin.

Na drugim miejscu pod względem ilości zgłoszonych tematów znaleźli się badacze z Rosji. Badaniami objęto freski katedry królewieckiej, zabytki w Obwodzie Kaliningradzkim, zamki krzyżackie w Prusach Wschodnich, architekturę miasta i katedry w Królewcu, Uniwersytet w Królewcu (XVIII i XIX w.), historię matematyki na Uniwersytecie w Królewcu w XIX w., księgozbiory Królewca, agrote reformę w Prusach Wschodnich w XIX w., wschodniopruskie działania wojenne w 1914 r., restaurację cerkwi w Arnau i Tharau na terenie Obwodu Kaliningradzkiego.

Użytkownicy z Litwy prowadzili badania nad problematyką powstania listopadowego, problemami językoznawczymi w Litwie Pruskiej, zbierali materiały do dziejów Prus Wschodnich, seminarium języka litewskiego na Uniwersytecie w Królewcu w XVIII–XIX w. oraz przeprowadzali kwerendę dotyczącą materiałów do historii Litwy XVIII–XX w.,

Badacze francuscy zgłosili zaledwie dwa tematy: porównawcza historia szlachty w Europie oraz szkoły, nauczyciele i uczniowie podczas I wojny światowej. Również dwa tematy zgłoszono przez użytkowników z Wielkiej Brytanii: historia Prus Królewskich i Książęcych XV–XVIII w. oraz unia polsko-litewska 1385–1815. Pozostali badacze zagraniczni zajmowali się następującą problematyką: z Czech – patriotyzm w Prusach w XVIII do początku XIX w.; z Estonii – studenci z Kurlandii, Łotwy i Estonii na Uniwersytecie w Królewcu w XVII–XVIII w.; z Holandii – materiały dotyczące Jana Wolferta von Brederode; ze Stanów Zjednoczonych: emigracja do USA przed 1940 r.; ze Szwajcarii: historia Uniwersytetu w Królewcu w XVII–XVIII w.

W ostatnich latach nastąpił wzrost liczby użytkowników prowadzących badania genealogiczne.

Wiele prac naukowych zgłoszonych w Pracowni Naukowej Archiwum publikowano w formie wydawnictw książkowych, artykułów na łamach czasopism naukowych miejscowych lub też ogólnokrajowych i zagranicznych.

Pobieżna analiza zamówień materiałów archiwalnych (14.557 j.a.) wykazała, że w największym stopniu dotyczyły one akt Rejencji Olsztyńskiej, Królewieckiej i Gąbińskiej, Naczelnego Prezydium Prus Wschodnich, akt parlamentarnych, Urzędu Konserwatora Zabytków Sztuki i Historii Prowincji Prus Wschodnich, starostw powiatowych, akt miast do 1945 r., akt Uniwersytetu i Kuratorium w Królewcu, akt wyznaniowych, urzędów stanu cywilnego (do badań genealogicznych), sądów (do ustaleń własnościowych), akt rodów, rodzin i majątków wschodniopruskich, partii politycznych działających na terenie Prus Wschodnich. Z okresu po 1945 r. największym zainteresowaniem cieszyły się akta Urzędu Pełnomocnika Rządu RP na Okręg Mazurski, Urzędu Wojewódzkiego, Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Olsztynie, Prezydentów Powiatowych Rad Narodowych, zarządy miejskie, akta rad narodowych wszystkich szczebli, starostw powiatowych, Kuratorium Okręgu Szkolnego, Wojewódzkiego Urzędu Informacji i Propagandy, Wojewódzkiego Oddziału Państwowego Urzędu Repatriacyjnego w Olsztynie, akta instytucji naukowych, kulturalnych, jak również akta b. Archiwum Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Olsztynie, Polskiego Stronnictwa Ludowego, organizacji młodzieżowych. Nadal część zasobu, podobnie jak w latach 1965–1985, nie była wykorzystana. Należą do tej grupy akta instytucji budowlanych, urzędów wodnych, melioracyjnych, towarzystw gospodarczych, kas oszczędnościowych, urzędów oddłużeniowych, zaopatrzenia inwalidów wojennych, urzędów skarbowych. Z okresu po 1945 r. nie było zamówień na akta spółdzielni pracy, instytucji i przedsiębiorstw gospodarczych. Fakt ten świadczy, że wciąż na opracowanie oczekuje wiele zagadnień społeczno-gospodarczych.

Doskonalenie środków ewidencyjnych zasobu Archiwum Państwowego w Olsztynie, stały wzrost liczby całkowicie opracowanych zespołów, sprawna obsługa użytkowników, jak i popularyzacja zasobu poprzez organizowanie wystaw, lekcji archiwalnych, spotkań z młodzieżą szkolną i studencką oraz zapoznanie społeczeństwa Olsztyna, Mrągowa i Nidzicy z zasobem archiwalnym podczas „Dni otwartych”⁷ rokuje nadzieje na dalszy wzrost zainteresowania zasobem tutejszego Archiwum.

DIE ANWENDUNG DES BESTANDES IN DEN WISSENSCHAFTLICHEN FORSCHUNGEN AM BEISPIEL VON STAATSARCHIV IN OLSZTYN 1986 – 2000

Zusammenfassung

Die Zugänglichkeit von Archivmaterialien ist eine der wichtigsten Aufgaben des Archivs. Die Archivalien finden ihre Anwendung in der Volkswirtschaft, in den wissenschaftlichen Forschungen, aber auch in den Dienst- und Privatgeschäften der Bürger. Die Staatsarchiven stellen ihre Bestände zur Verfügung in unterschiedlichen Formen: unmittelbar – in den Studierzimmern, wo die Benutzer die Möglichkeit haben, sich mit den originellen Dokumenten oder ihrer Reproduktionen bekannt zu machen; mittelbar – wenn die Beteiligten schriftlich davon informiert werden, welche Dateien man in den Materialien gefunden hat oder über welche Quellschriften und Reproduktionen man verfügt. Auch die Ausstellungen von Archivmaterialien führen dazu, dass man sich mit bestimmten historischen Materialien bekannt machen kann, und sie dienen gleichzeitig der Popularisierung des Archivbestandes. Die Aufgaben von Archiven wurden mit der Gesetz aus dem 14. Juli 1983 über den staatlichen Archivbestand und den Archiven bestimmt. Artikel 17 der Gesetzgebung lautet: „Die Archivmaterialien werden nach 30 Jahren seit ihrer Entstehung zugänglich gemacht, wenn es nur den rechtlich geschützten Interessen des Staates und der Bürger nicht widerspricht”. Die Möglichkeit, die Archivmaterialien früher zugänglich zu machen, wird mit der Regelung des Bildungsministers aus dem 25. Juli 1984 geregelt. Im Jahre 2000 wurden die Gesetze, die die Zugänglichkeit von Archivbeständen bestimmen, liberalisiert, so wie es in dem demokratischen Staat der Fall ist.

Den Zugang zu den Archivmaterialien hat jeder, wenn das nur dem Recht entspricht. Der Archivbestand, der den Benutzern zur Verfügung gestellt wird, umfasst wertvolle Quellen mit großem historischem Wert für die politischen, gesellschaftlichen, kulturellen und wirtschaftlichen Geschichten von Ermland und Masuren seit dem 14.

⁷ Przebieg tej akcji ujęty został w publikacji: M. Tarnowska, „Dni otwarte” w Archiwum Państwowym w Olsztynie, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie”, 2001, nr 1, ss. 99-106.

Jahrhundert bis zur Gegenwart. Der historische Bestand bis 1945 wird im Ganzen in den Lagern vom Staatsarchiv in Olsztyn gesammelt. Der gegenwärtige Bestand seit 1945 wurde unter Staatsarchiv in Olsztyn und seine Fernfilialen in Mrągowo und Nidzica geteilt. In Mrągowo sammelt man seit Juli dieses Jahres nur Archivmaterialien aus dem Kreis Mrągowo, in Nidzica die aus dem Kreisen: Działdowo (bis 1975), Nidzica, Pisz (bis 1975) und Szczytno. Die Archivalien aus den anderen Kreisen sammelt man in Olsztyn, wo auch die Archivmaterialien des ehemaligen Archivs vom Woiwodschaftskomitee der Vereinigten Polnischen Arbeitspartei gesammelt sind, die dem Staatsarchiv in Olsztyn 1990 übergeben wurden. Der gesamte Bestand des Staatsarchivs in Olsztyn und in seinen Fernfilialen in Mrągowo und Nidzica betrug am 31. Dezember 2000 2.221 Gemeinschaften mit 448.614 Archiveinheiten im Ausmaß von 4.702,97 laufende Meter.

Der Staatsarchiv in Olsztyn realisierte seine Aufgaben im Bereich der Bestandeszugänglichkeit bis zum Jahre 1996, obwohl die Lokalverhältnisse sehr schlecht waren. Als dem Archiv das Gebäude (ehem. OTEX) in der Partyzantów Strasse zur Verfügung gestellt wurde, wurde dort eine wissenschaftliche Werkstatt eingerichtet, die allen Standarten in diesem Bereich entspricht.

In den Jahren 1986 – 2000 besuchten die wissenschaftliche Werkstatt 1848 Benutzer, darunter waren 333 ausländische Forscher. Man machte insgesamt 41.557 Archivmaterialien zugänglich. Außerdem hat man auch 524 Akten und 2.699 Mikrofilme, die den dortigen Forschern behilflich waren, an den anderen staatlichen Archiven ausgeliehen. Die Zahl von Besuchen an der wissenschaftlichen Werkstatt betrug 12.444.

Vergrößerung des Bestandes und der Zahl von völlig bearbeiteten Materialien, Verbesserung von Lokalverhältnissen, Rolle der Staatsarchiven in der Gesellschaft, sowie auch Liberalisierung von Gesetzen im bezug auf die Bestandeszugänglichkeit haben bestimmt dazu geführt, dass das Interesse an Archivalien des Staatsarchiv in Olsztyn immer wieder steigt.